

# Beschrijving der sieraden van 't tooneel

**Tobias van Domselaer**

## **bron**

Tobias van Domselaer, *Beschrijving der sieraden van 't tooneel*. J. Lescaijle (erven), Amsterdam  
1706 (herdruk)

Zie voor verantwoording: [http://www.dbnl.org/tekst/doms001besc03\\_01/colofon.php](http://www.dbnl.org/tekst/doms001besc03_01/colofon.php)

© 2011 dbnl



**Beschryving Der Sieraaden van het Tooneel, Voor de Vertooningen van 't Beleg en Onzet van Leiden; Met de Verklaaring derzelve Zinnebeelden.**

HET voorste van 't Tooneel beelt aan beyde zijden af, een vermakelijke Lusthof; in de zelve zietmen verscheyde aangename Prieëlen, en ingangen van gaanderyen, met groen bebladerde telgen van *Ligustrum*, *Kornoelien*, *Siringen*, &c. om en overgevlochten, zo datze yder tot ingaan schijnen aan te lokken, om zich in deszelfs koele en belommerde schaduwen te ververschen en verlustigen. Deze ingangen zijn met wit-graauwe *Termen* of bastaart-beelden bezet: men ziet 'er ook verscheyden alzulke afbeeldingen van 't oudt Heydens godendom, op *Pedestallen* of Voet-stukken, langsryen, na malkanderen gestelt. Hier en daar vertoonen haar mede eenige Fonteynen, wiens beelden gestadig de altijd versche water-stralen schijnen uyt te werpen. De graauwe steenachtige potten, met veeiderley snakeryen uytgewerkt, zijn voorzien met alderhande slag van inheemsche en uytheemsche bloemen; de aardige gedaanten, en schoone geschakeerde kleuren derzelve, geven aan d'oogen der aanschouwers geen klein vermaak.

Midden in dezen Lust-hof zijn opgerecht zes platte vierkante *Pijlasters*, van bruyn marmer, naar de *Corintische* orden; zy staan niet op een rechte rye, maar halve maans wijze ingebogen, waar mede het middelste van den Hof gesloten wordt. Yder *Pijlaster* staat op een bruyn marmer *Pedestal*, met zulke witte nederhangende *Festons* versiert: De *Basementen*, of onderstuk-

ken, zijn ook van witte marmer, gelijk mede de *Capiteelen*, of hoofd- stukken; deze dragen eerst de *architrave* van bruyn, dan de *fries* van witte, en daar op de *water- en kroonlijsten* van bruyn marmer: Dit alles wordt besloten met een graauwe *Balustrade*, of doorluchtige leuning, met ronde *Term-Pijlaarkens*, tusschen *Pedestallen* ingezet, en met het leun-stuk beleydt.

Tusschen de zes *Pijlasters* zijn vijf wit-graauwe *ovaalhogen*, van *Cantelavers* gedragen; yder heeft zijn *Basis* of grondt-stuk (van hoogte de nevenstaande *Pedestallen* gelijk) met opgeknoopte *Festons* behangen. De openingen van deze bogen zijn gesloten met gordijnen, die opgehaalt worden, wanneer men de Vertooningen in 't verschiet zien zal: Op elk is geschildert een ingeholde *Nis*, in wiens grondt zich vertoont een *Cartoes*, met aardig loof-werk versiert: op de vijf *Cartoesen* staan vijf beelden, en boven de zelve de af beeldingen van 't *Leyts Papiere-geld*, met des zelfs stads wapen.

### ***Verklaring der Zinne-beelden.***

#### **Eendracht maakt magt.**

IN de middelste poort vertoont zich een Leeuw, staande op zijn achterste beenen over eyndt, zijn hoofd is versiert met een goude kroon van zeven takken; in zijn voorste linker-poot vat hy zeven gulde pijlen, met een bandt te zamen gebonden; in de rechter voert hy een bloot dreygend slag-swaerd: boven zijn hoofd hangt een wit wapen-schildt met lauwer bladen gekroont, daar in zietmen twee roode sleutels, schuyns en kruyswijze over malkander gelegd.

Toen de Heeren Staten der zeven vrye Nederlanden zich te zamen verbonden, om alle geweldt, tegen haare Vryheydt aangeleyt, te wederstaan, hebben zy tot hun algemeyn *Blaisoen*, dezen aldus toegerusten Leeuw verordent; en om dies wille dat de wapen-schilden van

de zeven vrye Nederlanden, (uytgenomen *Groningen* alleen) alle met Leeuwen, doch met byzondere kenteykenen waren voorzien, hebben zy dezen algemeynen Leeuw, een vrye open kroon van zeven takken (uytbeeldende de H.M. Heeren Staten der zeven vrye Nederlanden, die als een kroon aan malkander gelegen en verbonden, doch yder voor zich zelfs zijn opene vryheyt is behoudende) toegepast. De zeven pijlen, wijzen aan de zeven vrye vereenigde Nederlanden, en daarze mede te zamen zijn gebonden, is den bandt des Eendrachts, en aldus vereenigt, zijnze swaerlijk te krenken, daarze, elk in 't byzonder, zeer lichtelijk zouden kunnen gebrooken werden. Het Swaert dat altijdt bloot en vaerdig is, beduydt de kracht des oorlogs, dat den Leeuw van de zeven pijlen (dat zijn de Nederlanlanden) is toevertrout, om daar mede aan te vallen die gene, die deze t'zaam-gebondene of vereenigde haar vryheyt, vaderlandt, lijf en goedt, en vrede mogt komen bespringen, gebruykende dit oorlogs-swaerdt dan op zodanige wijze, als hem van de zeven-getakte kroon, (verstaat de zeven vereenigde H. Staten,) geboden werdt.

Dit is dien wakkeren Leeuw, die men dagelijks op de vereenigde Nederlandtsche munt-penningen, met dit omschrift, ziet pronken; *Concordia, res parve crescunt*, dat is, *Door Eendracht, groeyen kleyne dingen aan*. De tegenstelling hier van is: *Discordia, maxima dilabuntur. Door Tweedracht vervallen groote dingen tot niet*. Dit alles zeytmen gemeenlijk met deze duytsche Vaerskens: *Eendracht maakt magt: maar twist verquist*.

Het wapen-schildt, boven den Leeuw, is het wapen der Stadt Leyden, wel waardig, tot een teyken van overwinnig, met laurieren bekranst; want of schoon die van Leyden hun vyandt met geen openbaar geweldt, of dadelijkheydt hebben verjaagt of weggeslagen, zoo hebben zy al veel meer gevaar uytgestaan, nademaal de ellende binnen de Stadt, geen dagen, wee-

ken, maar maanden lang geduurt heeft, in welken tijd men het klagen van flauhartige burgers, het weenen der uytgeteerde vrouwen, het schreyen der verhongerde kinderen, de geveynsde vleyende, en dan wederom de gruwelijk dreygende brieven der Vyanden, en daar op den volgenden oproer en muysterie, most waarnemen en uytstaan. De honger, de ziekte, de pest, en eyndelijk de dootd zelve, taste de belegerden zoo gruwelijk en ongenadig aan, dat 'er in de tijd van het beleg, geduurende omtrent achtien weeken, over dezès duyzendt menschen overleden zijn. Wat manlijk hart zou niet liever zijn vyant willen aanvallen, om in een dag verlost of dootd te zijn? dan zo veel dagen met de doodschrik aangetast, en weynig hoop van onzet, deze jammerlijke ellendigheden te moeten zien en hooren. Doch zy zijn eyndelijk op den 3 *October* des jaars 1574. (na dat zy van den 25. *May* af, dat is, 18 weeken en 3 dagen waren belegert geweest) door Gods bestiering met een watervloedt verlost, en alzoo door haar lijdzame geduldighedyt niet alleen de overwinnende laurieren, maar ook de Hooge schoole der Hollandtsche geleertheydt, waardig geworden.

### **Voor de vryheydt.**

TEr rechter zijde van den Leeuw, zietmen een Vrouwenbeeldt, luchtig gekleed, wiens hoofd met wijngaard-ranken omkranst is: in haar slinkerhandt houd zy een gulde lans of speer, daar op hangt een gouden hoed, met laurier-bladen omvlochten, met de rechte verthoont zy een brief met gulde zegels: boven haar hoofd (gelijk ook boven de drie volgende) zietmen hangen de afbeelding van het Leydts-papieren-gelt; daar van hier naa meerder.

Dit is de *Vryheydt*, by d'oude *Romeynen*, kosteliker dan 't leven gewaardeert. Luchtig is zy gekleedt, om dat de *Vryheydt* de minste belemmering qualijk verdra-

gen kan: de wijngaart-krans om 't hoofd, geeft te kennen, dat het sap van deze vruchten, de menschen onbekommert, en als vry maakt, waarom ook *Bachus* zomtjits *Liber Pater*, dat is *Vrye Vader*, genaamt wierdt. De lans of speer beteekent, dat de *Vryheydt* zoo waardig is, datmen, tot haar bescherming, de wapenen wel mag gebruyken. Den hoedt, muts, of bonnet, is van alle oude tijden af, een teyken van *Vryheydt* geweest; want d'oude Roomsche slaven zagmen altijd met ongedekten hoofde, waar aan men die uyt de vrye luyden kon onderkennen. Dat den Hoedt van goudt is, wijst aan, datmen de *Vryheydt* niet minder dan goudt (dat is het kostelijkste) achten moet: de lauwer-krans om dezelve gevlochten, is het teyken van overwinning, waar mede de *Hollanders* altijd, als zy hunne *Vryheydt* verdaadigden, hebben gezegepraalt.

De *Vryheydt* vertoont in haar rechterhandt door brieven en zegelen, dat zy, van alle oude tijden af, by den *Hollanderen* gewoont heeft. Niemandt moet denken dat de *Hollanders*, eertijds, als slaven uyt den bandt gesprongen, door list of geweld, haare *Vryheydt* onrechtvaardiglijk hebben verkregen. Want al ver over de duyzendt jaren geleden, hebben zy voorde zelve hun goedt en blocdt, onder haaren dapperen Veld-overste *Claudius Civilis*, of *Claas Burgersz.* tegen de *Romeynen* opgezet, en loffelijk verdaadight, zoo dat zy een verbondt met hun hebben gemaakt, als men by den Roomschen geschicht-schryver *C. Tacitus* lezen kan; 't welk ook door den aalouden steen, voor eenige jaaren te *Roomburgh*, by *Leyden*, uytgegraven, bevestigd wordt, waar in men de volgende letters gehouwen ziet: GENS BATAVORUM AMICI FRATRES ROM. IMP. Dat is, *De Bataafsche (of Hollandtsche) Volkeren zijn vrienden en broeders des Roomschen Rijks*. Ziet hier van breeder in 't boek genaamt, *Beschrijving van out Batavien*, door den, in de Hollandtsche outheydt ervarenen *P. Seriverius*, als ook den zeer geleerden Heer *Hugo de Groot*,

in zijn *Batavise nu Hollandse Republike*, en andere meer. Wat nu *vrienden en broeders van slaven* verscheelt, kan elk wel oordeelen. Sedert die tijdt hebben de *Hollanders* hunne *Vryheydt* kloekmoediglijk beschermt en zorgvuldiglijk bewaart.

Daar na hebben de *Hollandtsche Graaven*, de *Vryheydt*, door haare bezegelde *Privilegien* of *Voor-Rechten*, niet alleen bekrachtigt, maar ook van tijdt tot tijdt vermeerdert: doch doen men (nu omtrent hondert jaren geleden) de *Vryheydt* begon te benauwen, zoo datze gevaar liep, van haar Troon afgestooten, haare gedachtenis uytgeroeyt, en voor eeuwig begraven te worden, zetten zich de Ridderschappen, Adel, Steden en Gemeente niet alleen van *Hollandt*, maar ook met haar nagebuuren versterkt, cerst met ootmoedige Verzoekschriften, en daar na met louter geweld en dadelijkheydt, hier tegen aan, en hebben de zelve eyndelijk, niet zonder goedt en bloedt te spillen, in den tegenwoordigen bloeyenden standt herstelt, en bevestigt.

Hoe groote liefhebbers, en voorstanders, de geduldige, lijdzame en stantvastige Heeren en Burgers der Stadt *Leyden*, van de *Vryheydt* hebben geweest, geeft het uytstaan van deze haare benauwde Belegering genoeg te kennen; hun gestempelt Papiere-geldt, (hier na beschreven) dat noch genoeg voorhanden is, zijn de zegels die 't zelve bekrachtigen.

### **Voor 't vaderlandt.**

TEr slinker zijde van den Leeuw, staat een Krijgheldt, na d'oude oorlogswijze gewapent; zijn helm is met eyke-bladen omkranst, zijn rechterhandt, die met een blooten dolk voorzien is, steunt op een marmere zuyl, aan de zelve hangt een gulden schild, waar op een rooden Leeuw is afgebeeld: aan zijn slinker arm voert hy een beukelaar, met twee roode sleutels versiert, en in die hand een spiets.

Op d'oude wijze is hy gewapent, om dat elk door een ingebooren aart, tot zijn Vaderlandt, daar hy is opgevoedt, een zucht en trek is hebbende; om 't zelve voor te staan, en met goet en bloet te verdaadigen: Dit is van alle oude tijden ten hoogsten geprezen; ja zoo loffelijk geweest, dat men die Helden, die dappere daden, ten dienst van hun Vaderlandt hadden uytgevoert, als overwinnaars, met kranssen van eyke-bladen plach te kroonen; want dewijl deze boomen het langst in wezen blijven, de grootste, sterkste, en zwaarste van hout zijn, wordt met dezelve het oude Vaderlandt uytgebeeldt. Den blooten dolk geeft te kennen, dat hy altijd vaardig is om 't Vaderlandt te beschermen en dienst te doen. Den marmeren zuyl, die met het gulde schildt en den rooden Leeuw daar in, behangen is, beteykent *Hollandt*, 't welk dezen voorstaander, met het opleggen van zijn handt, aanneemt, engetrouwigheydt belooft. De roode sleutels op den beukelaar is de Stadt *Leyden*. Ja, inderdaadt, was *Leyden* doenmaals een schildt of beukelaar, waar op al het *Spaans* geweld afstuyte; want gelijk een schilt alle scheuten, houwen en steeken wederstaat, en geene laat doorgaan; en alzoo zijn meester, die achter 't zelve schuylt, is beschermende; zodanig beschutte *Leyden* gantsch *Zuydt-Hollandt*, wiens behoudenis aan deze Stadt gelegen was.

De *Spanjaarden* hadden *Leyden* rontom vast genoeg beslooten, doch zagen geen kans om dit schildt te vermorzelen, en deden overzulks ook geen geweldt op het zelve, maar leyden 't op uythongeren aan. En even als een schildt een krijgs-tuyg is, wel bequaam om 't geweldt der vyanden af te keeren, doch niet, om die geweldt aan te doen, alzoo was het met *Leyden* ook gestelt; want behalven dat dit schildt van buyten scheen sterk genoeg te zijn, zoo was het van binnen, door honger, ziekte, pest en sterste, gants verroest of vermolsem; tot dat Godts almagtige handt, de Vyanden met een watervloedt deed weg dryven, en de Stadt alzoo verlostte.



### Voor lyf en goedt.

TEr rechter zijde van de *Vryheydt* zietmen de af beelding van een bedaarde Vrouw, dragende in haar rechter arm een *Cornucopia*, of Hoorn des overvloedts, voorzien met goude en zilvere munt-penningen, paerlesnoeren, goude kettingen, baggen, diamanten, en andere schatten en kostelikheden: haar slinkerhandt leyt op haar boezem; nevens haar staat een kindt, dat haar by de kleederen vast houdt, om 't hoeft is zy met hulste-bladen bekranst.

Met den Hoorn des overvloets wort afgebeeld des menschen tijdelijke goederen; met de handt die op de borst of het hert is leggende, het lijf en leven; met het kindt, het huysgezin.

De zorg, om lijf en leven te beschermen, is niet alleen de redelijke menschen, maar ook de onvernuftige dieren aangebooren; want men ziet het groot geweld, dat zy (yder na zijne krachten) in 't werk stellen, als zy bevreesd zijn, dat het hun lijf of leven zou mogen gelden; dit zelve doen zy mede voor haar jongen, en eenige ook om haar voorraadt, daarze van leven moeten, te bewaren. De hulster-bladen, die des winters en zomers altijd groen, en nimmermeer dor zijn, wijzen aan, dat deze zorgen voor de tijdelijke goederen, zoo lang des menschen leven duurt, hem ook byblyven; ja de zorg om schatten te vergaderen, hoe langer hoe grooter wordt: want als alle lusten en krachten, en alles waar in de mensch bestaat, door hoogen ouderdom, beginnen af te nemen en verminderen, zoo groeyt de begeerlijkheydt (zonder het woordt van gierigheydt te noemen) gestadig aan: dit geven de hulste-bladen duydelyk genoeg te kennen, met haare steekelige punten, daarze rontom mede zijn bezet, die hoe ouder, hoe harder en scherper worden. Die van *Leyden* hebben haar lijf en goedt door 't uytstaan van haar benaude be-

legering beschermt en bewaart, 't geen zy, by overgeving van haar Stadt, oogenschijnlijk zouden hebben verlooren.

### **Voor de vrede.**

TEr slinker zijde van den voorstaander des Vaderlandts vertoont zich de afbeelding van een zedige Vrouw, met een aangenaam en vriendelijk wezen, rijkelijk gekleedt, en kostelijk versiert, achter haar voeten zietmen een ongewapendt Koopvaardy-schip, en by de zelve een Boek. In haar rechter arm houtze eenige koren-aren en druiven-trossen, en in die handt draagtze een groene palmtak. Met de ander handt vertoontze een konst-beldeken, en schijnt een olijf-krans, daar vette en rijpe olijven aan hangen, een yder toe te reyken. Haar hoofd-hairen zijn met een laurier-kroon omringt.

Dit beeldt beteykent de *Vrede*: Zedig is zy afgemaalt, om datmen in Vrede-tijden alle goede zeden oeffent, die den dollen Oorlog met voeten treedt: aangenaam is zy by haar Ingezetenen; een vriendelijk wezen toontze aan de Vreemdelingen, en schijnt die, tot haar bezoek, uyt te nooden: rijkelijke kleederen draagtmen in den tijdt van *Vrede*, daarmen in de tijdt van oorlog zich met slechter behelpt; kostelijke sieraden, en andere dertelheden, koopt de *Vrede*, voor 't gene dat den oorlog, tot haar vernielendt krijgstuug, van noode hadt. Door het ongewapendt schip, dat evenwel met geschut-poorten (doch zonder stukken) voorzien is, beeldtmen af, de vrye zee-vaart, koophandel, en neering, die alle in *Vrede-tijden* bloeyen en groeyen, en de landen en steeden in rijkdom en in woonders doen vermenigvuldigen. De koren-aren en druive-trossen wijzen aan, dat den akker-en veldt-bouw, als dan weder (onbekommert van 't krijgsvolk) geoeffent mag worden, waar door men van dunretijden, die den Oorlog veeltijds mede brengt, bevrijt is.

Met een palm-tak is, van alle oude tijden af, de *Vreede* aangewezen, om dieswille dat den balsem of olie, die uyt den palm-boom getrokken wordt, een waardig genees-middel is, voor veelderley gebreeken; alzoo is ook de *Vreede* het rechte heel-middel voor de wonden en smerten des oorlogs. Het konstbeeldeken, datze in haar slinkerhandt als ten toon stelt, geeft te kennen, dat alle konsten en geleertheden (door het boek aangewezen) by haar in swang gaan: ja de *Vreede* lokt allerley wijzen, en konstenaars tot haar, door dien dat zy de zelve mildelijk kan beloonen. Het olijf-kransken beteykent de stille gerustheydt, die men inde tijdt van *Vreede* kan genieten, daarom ziet men dit veeltijts om de hoofslapen van de *Vreede* gevlochten, ter oorzaak van haaren zachten en onbekommerden slaap, by de verzachtende olie vergeleken: de olijf-takken worden ook aan *Pallas*, dat is, de Wijsheydt, toegewijdt, die in *Vreede-tijden* best kan geleert worden. De rijpe en vette olijven, aan 't kranken hangende, wijzen aan, den overvloedt van allerley vruchten, dewelke men in deze tijden op het beste kan koesteren en aanqueeken. Door het toereyken van het olijf-kransken, schijnt de *Vreede* elk een tot vreede aan te raden en tot haar te nodigen.

Met laurier-kranssen heeftmen van outs gekroont de hoofden van de dappere Veldt-oversten, wanneer zy, al zegepralende, over de overwinning hunner vyanden, wierden verwelckomt: d'oorzaak is, om dat de laurieren een sterken reuk wijtluftig van haar geeven, alzo wert ook den lof dezer Helden over de gantsche wereldt verspreyt: en gelijk mede de groente de laurierbladen zo wel des winters als des zomers byblijft, alzo zullen de Helden-daden, door de geschiedenis-boeken, eeuw in, eeuw uyt, in de gedachten der menschen vervarst zijn.

De *Vreede* vertoont haar hier, met overwinnende laurier, in plaats van stille, zachte en geruste olijf-kransen (als hier voren gezeyt is) gekroont, ter oorzaak dat de

*Hollanders* met haare Bondtgenooten, deze hunne *Vreede*, door een tachtig-jaarigen oorlog hebben moeten winnen, die in 't jaar 1648 verkregen is: gelijk zy mede, sedert die tijd, dezelve, met andere Vorsten, van dewelke zy met oorlog overvallen wierden, tot tweemaal toe, met de wapenen, hebben herstelt.

Dit is, of behoorde te zijn, de bruydt, daar het al om danst: de Oudt-vader *Augustinus* zeyt elders, *men oorlogt om Vreede te verkrygen*; en vervloekt is dien oorlog, wiens oog-wit niet is strekkende, om eyndelijk tot een eerlijke, vorderlijke, en vaste *Vreede* te geraken; want zijn lijfen goedt te beschermen, is natuurlijk, zijn Vaderlandt te verdaadigen, loflijk; zijn Vryheydt voor te staan, heerlijk; maar die het aanleydt, om altijd in oorlog te blijven, doet *barharisch*, gelijk die Roovers, die geen *Vreede* maken, als door dwang, en de zelve straks wederom verbreken, om eeuwig op den roof te leven: ja slimmer doen deze als de oude Heydenen. 't Is ook niet alleen onchristelijk, maar onmenschelijk, en 't leven van zulke *Vreede-haaters* komt met dat van de wreede mensch-eeters en wilde *Indianen* in *America* en elders over een, die gedutiglijk in vyantschap leven, en noyt, voor malkanders lagen, zeker zijn.

In wat grootachting de *Vreede*, en hoe gruwelijk den oorlog by veele oude geleerde mannen geweest is, getuygen hunne nagelaten schriften, en voornamentlijk, die van de *Poëten*; *Erasmus van Rotterdam* zeyt in zijn Tractaat van den vervloekten oorlog, *Dulce Bellum inexpertis*, dat is, *de krijg schijnt zoet voor den onverzochten*. Den ouden Redenaar *Cicero* heeft mede zeer veel geschreven tot lof van de *Vreede*. De *Poëet Virgilins* zeyt'er dit van:

*Nulla salus Bello, Pacem te poscimus omnes.*

dat is,

*Geen heyl is in de Krijg, wy wenschen al om Vreede.*

Want,

*Pax optima rerum.*

Dat van *Seneca* aldus bevestigt wordt:

*Pax una, Triumphis innumeris potior.*

Deze twee spreuken, met weynig woorden in duytsch aan malkander geknoopt, willen dit zeggen:

*De Vreede is 't hoogste goedt: zy schijnt met gulde straaLEN.  
Een vreede is beter, dan ontallijke oorlogs praalen.*

Wy zullen dan deze verklaring van het *zinnebeeld* der *Vreede* met de volgende oude Nederlandtse Vreederijmen, besluyten:

*Wie oorlog minde, en Vreede haat,  
Wensche and'ren, en zich zelven quaadt.  
Dies schept de Vryheidt lust in Vreë.  
De Vreede sterkt de magt der Staaten.  
De magt beschermt op landt en zee,  
De Welvaart van haar onderzaaten.  
De Welvaart die door Vreede bloeit,  
Vermeert zo veel als Vryheydt groeit:  
Want krijg verwoest en hrandt,  
't Geen vrede houwt en plant.  
De Liefde en Vreë verheugt het al,  
Wat was, en is, en komen zal.*

NA 't ophalen van de vijf voor-beschrevene gordijnen, ziet men achter die drie middelste, wederom drie andere boogen, met hare *pylasters*, *pedestallen*, *lijsten*, en *balustraden*, van de zelve orden en gedaanten, als de voorste; op welkers gordijnen de volgende zinnebeelden (die, als tegenstrijdig met de vijf voorgaande, de gruwelen des oorlogs, en d'oorzaken der gewezenen Nederlandtse beroerten, te kennen geven) geschildert zijn.

### **Tiranny.**

IN't middelste vertoont zich een man van een streng en ontsachgelyk wezen, van den hals tot de knyen toe geharnast; zijn gordel is behangen met pistoolen,

ponjaardt, op zijn hoofd staat een yzere kroon: in de rechterhandt voert hy een vuurig en vlammdt swaerd, en over dien arm hangen yzere handtboeyens: in zijn slinkerhandt, die op een slaafs jok is rustende, houdt hy een geesel-sweep met scharpe prikkels voorzien.

Dit zinnebeeldt vertoont de hoedanigheden van een *Tiran*, wiens, wezen altijd toornig schijnt, door dien hy met vreze en schrik van yder mensch wordt aangezien: geharnast is hy, om dat hy gestadig krijgsvolk moet onderhouden, om Landen, Steden, en Volkeren, die haar van zijn dwingelandy zouden zoeken te ontslaan, in bedwang te houden: om zijn eygen lijf te verweeren, heeft hy de pistool en pook altijd gereet, uyt een gedurigen angst, die gestadig by hem blijft, dat eenige wanhopende menschen, door zijn Tiranny alteveel geterpt (ja met voornemen om met hem gelijk te sterven) hem onvoorziens mochten komen overvallen: zijn hoofd is met yser, in plaats van goudt, gekroont, beteykenende, dat zijn onderdanen, in de tijdt van zijn regeering, niet dan een yzere, in plaats van een goude Eeuw, dat is, wapenen, krijg, verwoesting, en armoede, in stede van Vrede, welvaart, en rijkdom, hebben te verwachten: Het vlammdt swaerd geeft te kennen, dat hy yder een, die zich tegen zijn dwingelandy zou willen aanstellen, met vuur en swaerd zal vervolgen: de boeyens wijzen aan, dat hy de armen en handen, (dat zijn de krachten des gemeinen volks) zoo veel hy kan, ingebonden en beteugelt houdt, om haar niet tegens hem te kunnen verzetten: het jok beteykent de slaverny, en met de geprikkelde geesel-sweep drijft hy zijn onderdanen, volgens zijn Tirannise lusten, als slaaven, voort.

Het oeffenen van diergelijke dwingelandyen (door eenige Spaanse stedehouders, die haare magt te buyten gingen, voor omtrent honderdt jaaren, in deze *Vrye Nederlanden* aangerecht) is geweest de algemeene oor-

zaak, waarom dit altijd, en van outs vrye Volk, haar van het Spaanse jok, dat zy doenmaals wilden invoeren, hebben ontslagen, gelijk 't zelve in de Nederlantsche Historien kan gelezen worden.

### **Inquisitie.**

TEr rechterhandt van de *Tiranny* verschijnt *d'Inquisitie*, in de gedaante van een magere man, schrandere van gelaat, en statelijk met een tabbaart gekleedt: in zijn rechterhandt voert hy een nijptang, met dewelke hy een menschen hart zodanig prangt, dat'er twee stralen, d'een van goudt, en d'ander van bloedt, uytbarsten: in de slinkerhandt houdt hy een moortpriem en stokbeurs, zijn hoofd is ongedekt, en zijn tong vertoont zich als een fel-steekenden adder.

*D'Inquisitie* wort schrandere uytgebeeldt, om dat d'eerste Instellers en uytvoerders schrandere mannen zijn geweest: de stacie-tabbaart geeft deszelfs aanzienlijkheydt en ontzachelijkheydt te kennen: het hert beeldt af de ziel, *tonscientie*, of geweten der menschen; de nijptang is de ziele-dwang, die dwingt, tegen 't verstandt te moeten gelooven, uyt vreeze dat het anders lijf en goedt, (by de twee stralen van goudt en bloedt vergeleeken) zou moeten gelden, 't geen ook met de moordt-priem en stok-beurs wort aangewezen: Bloots hoofts is hy afgemaalt, om datmen voorgaf, dat *d'Inquisitie* heylig was, gelijk men die noch wel in andere landen heylig noemt; want alle heylige oeffeningen worden gepleegt met ongedekten hoofde: maer zijn tong steekt met scharpe en dreygende woorden zoo vinnig op de onnoozele, en flauwe afgepijnde zielen, als die van een fenijnigen adder slang, de lichamen der menschen door zijn besmettelijk vergift doet ontstellen en ter dootd brengt.

Het woordt *Inquisitie* beteykent eygentlijk, *onderzoeking*, doch zoo 't zelve hier genomen wordt, moet'er

bygevoegt worden *des geloofs*; maar men mag het veel eer, *conscientie-* of *gewetens-dwang* noemen: want alle die gene, die men vermoede niet zuiver Rooms, of van ander gevoelen te zijn, wierden gevat, en (gelijk men het doen noemde) in 't heylig huysjen gezet, daarze niet uyt quamen, als met veynzen, en, tegen haar gemoedt, hun geloof te verlooehenen, en die zulks niet konde, of wilde doen, kosten 't goedt en bloedt. De *Inquisitie* is eerst ingestelt tegen de *Mooren* en het *Joodendom*, om die tot het Christelijk geloof te dwingen, gelijk noch in *Portugal* gedaan wordt. In tegendeel mogen de *Jooden* te *Roomen* vry, doch in stilligheydt leven; maar met beding, datze op eenige tijden, tot zeker getal toe, in een Christelijke Kerk moeten verschijnen, en aldaar hooren prediken, tot wederlegging van haar, en vast-stelling, van het Christelijk geloof.

Het invoeren van deze *Inquisitie* nu al over dehondert jaaren geleden, was een van de bijzondere, doch de voornaamste oorzaak, dat *de zeven Vrye vercenigde Nederlanden* van den *Koning van Spanjen* zijn afgevallen; want zoo wel Roomsch-als Onroomsch-gezinden kanten zich, eerst met ootmoedig verzoek, en daar na met openbaar geweld, hier tegens aan; zoo dat 'et nu zoo verre gebragt is, datmen zelf in de Spaansche Nederlanden, deze ziele-dwang niet meer in 't werk stelt. Wy besluyten dan met de volgende Vaerzen van onzen Tooncel-poëet, die, in den ouden Schouwburg, met goude letteren te pronk stonden:

*Om Vryhevt vochtmen, het geloof is Godes gaaf:  
Men maak in Hollandt dan't geweeten niemands slaaf.*

### **Gewelt, roof, moort.**

TER slinker zijde van de *Tyrannie* vertoont zich den *Oorlog*, met haar gruwelen, als *Gewelt, Roof, Moort, brandt, &c.* in de gedaante van eer gewapent man, wroet van gelaat, wiens helm met een griffioen



of grijp-vogel, met opene klauwen bezet is: zyn schouderen zijn met een wolfs-huyt omhangen: in zijn opgeheven rechterhandt voert hy een *stillet* of moort-priem, en worg-strop: met zijn slinkerhandt heefthy een afgehouden kop by het hair gevat, en over dien arm hangt een sware yzere ketting: achter hem legt een brandende fakkel.

Alhoewel dit Zinnebeeld zich zelve genoegzaam verklaart, en by na geen uitlegging van nooden heeft, zullen wy evenwel dit volgende daar van zeggen: Dat een *Tyran* de wapenen, en den oorlog gestadig gereet, en als aan zijn zijde moet hebben, om zijn wreede dwingelandy uyt te voeren, en staande te houden: Den oorlog wort meest met wapen-tuyg (dat nergens anders toe dienstig is, dan om zich zelve te beschermen, en andere te beschadigen) uytgewerkt; en hoe gerechtigt die ook mag wezen, ja hoe ordentlijk en ingetoomt die wort gevoert, zoo isse in zich zelve altijd wreet, en verderffelijk. Den Outvader *Augustinus* in zijn boek, *de Civitate Dei*, lib. 19: zeit: *Bellum etiam justum detestandum.* dat is: *Een rechtvaardigen oorlog is ook te vervloeken.* Den grijp-vogel op des oorlogs-mans helm, en de wolfs-huyt daar hy mede behangen is, als twee steelende en vernielende on dieren, geven den roof, de dievery, en deplondering, die de krijg medebrengh, te kennen: de moort-priem en strop wyzen aan de ongeoorloofde moorderyen, die door 't krijgsvolk, zoo wel aan vrienden en ingezetenen, als vyanden, worden gepleegt: den afgehouden kop, betekent het geoorloft en openbaar doodelyk geweld, waar mede de vyanden malkander, zoo in Veltslagen, Belegeringen, als anders, pogen te vernielen: de ketting beduyt het vangen, spannen, en wegvoeren in slaverny: en de brandende fakkel, beelt uyt brandt en verwoesting.

Deze vruchten des oorlogs hadden die van *Leyden* oogenschijnlijk ten deel gevallen, indien zy hunne Stadt in des vyanden handen hadden overgegeven; want

de *Spanjaars* waren dapper op haar verbittert, om dies wille dat de langdurende belegering haar zoo veel tijds en gelts gekost had.

Dit waren de drie voornaamste vyanden, die den *Nederlandtsen Leeuw* tegenstont: want hy most bestrijden de *Tyrannie*, *d'Inquisitie*, en 't geweld van den daar op volgenden *oorlog*, om daar door, *lijf en goet*, *Vryheid*, en *Vaderlandt* te bewaren en verdaadigen, het welk hy ook zoo dapperlijk, den tijdt van tachtentig jaren (doch die van het twalef-jaarige Bestant daar in gerekent) heeft uytgevoert, dat'er eyndelijk, het oogwit des Oorlogs, dat is, (als wy gezeyt hebben) een goede vorderlijke en eerlijke *Vreede*, in den jare 1648, op gevolgt is. Nu hout hy een wakent oog om die te bewaren; en, zonder hem geheel te ontwapenen, gedenkt hy aan de spreuk,

*Felix civitas, qua tempore pacis de Bello cogitat.*

dat is:

*Gelukkig is die Staat, die, in den tijdt van Vrcê,  
Om Oorlog denkt, en hout de wapens altijd reê.*

### ***Beschryving van het Leydts papiere-geldt.***

*Baldeus*, Spaans Veldt-overste, de stad *Leyden*, van alle zijden, zodanig omringt, en besloten hebbende, dat 'er niemandt, zonder groot gevaar, uyt of in koude komen, waar door de gemeenschap met hunne nageburen was afgesneden, den toe-en uyt-voer belet, en volgens dien, den koophandel, de neeringen, en meest alle handt-werken, mosten stil staan; zulks dat de Stadt, in groot gevaar van oproer der gemeente, stondt te geraken: Dit alles van de Heeren Burgemeesters, en Regeerders, benefens de Stadts-Vooght in acht genomen zijnde, bedachten alle mogelijke middelen, om 't zelve voor te komen. Bezetting of soldaten hadden zy geene, of zeer weynig binnen, zo dat de Borgers en Inwoonders de stad, schoon dat 'er geen uyerlijk geweldt op geschiede, (want *Baldeus* het beleg op uythongeren aanleyde) evenwel mosten bewaken en bewaren. Dit konde niet lang duren, voor luyden die van den arbeydt hunner handen mosten leven; te meer alzo de zelve begon op te houden.

De Heeren Regeerders van *Leyden* wierden wel haast te rade, om deze ambachts-luyden voor soldye, gelijk landtsknechten, in des stadts dienst aan te nemen; maar de geldtmiddelen ontbraken haar, om de zelve gereedt te kunnen betalen, 't welk nochtans noodig was, om hun onderhoudt daar voor te koopen. Men besloot dan, om nieu geldt van papier en andere sloffe te doen munten, gelijk in haar eerste belegering, des jaars te vooren, door de toestemming des *Princen van Oranjen* geschiet was, het welk men gedurende de belegering zou uytgeven en ontfangen, en ten eynde van dezelve, voor de gestelde waarde van gangbaare landts munte weder vergoeden. Hier toe wierden drie

uyt des stadts Raadt of Vroedtschappen, die men de Veertigen noemt, gevolmagtigt, als *Huych Klansz. Gael, Gerrit Wiggersz. en Dirk van Kessel*: om, ter liefde van 't Vaderlandt, niet alleen opzicht over deze munt te nemen, maar ook om dezelve aan de landtsknechten uyt te deelen, mits dat zy gehouden waren, van hun handeling rekening te doen.

De stempels wierden in aller yl vervaerdigt, en op den twintigsten van Hooymaant, begon men te munten. De afbeeldingen op de pennigen waren van gedaante, als boven de vier voorste zinnebeelden van het Tooneel, in 't groot, zijn afgebeeld: Deze Penning, van papieren op malkander geplakt, ter dikte van een halve rijksdaalder, wierdt gestelt op de waerde van 14 stuyvers. Ook wierden 'er met deze stempel van dun zilver gemunt, en gestelt op 28 stuyvers. Op de eene zijde stont een Leeuw, houdende in zijn voorste pooten een lans of speer, waer op den hoedt der Vryheydt gehangen was, nevens hem stopt het jaar-tal 1574. boven zijn hoofd in de randt zag men een bepaerelde kroon, en rondt-om den randt stondt deze spreuk, HAEC LIBERTATIS ERGO. dat is; *Dit is om der Vryheydts wille*. Aan d'ander zijde stont in een *compartiment* het Leydts wapen-schild met de twee sleutels daar in, en rontom de randt, GODT BEHOEDE LEYDEN. En binnen de randt zagmen deze letters, N.O.V.L.S.G.I.P.A.C. die men aldus moet lezen: *Nummus Obsessae Urbis Lugdunensis, Sub Gubernatione Illustrissimi Principis Auriaci, Cusus*. dat is: *Penning der belegerde stad Leiden, onder 't bestier des Doorluchtig sten Prince van Oranjen, geslagen*.

De kleynste penning van papier wiert gestelt op 5 stuyvers, endie van dun zilver op 20 stuyvers. Aan d'eene zijde stont een Leeuw; in zijn rechter poot voerde hy een gekromde sabel; in de slinker een ovaal-of langwerpig rondt-schildt, met de twee Leydtse sleutels bezet: boven zijn hoofd was ook een bepaerelde kroon: rontom

de randt stont, PUGNO PRO PATRIA. 1574 dat is, *Ik strijde voort 't Vaderlandt*. Aan d'ander zijde lag rontom de randt een olijf-krans, en binnen dezelve stont: LUGDUNUM BATAVORUM. dat is, *'t Bataafs (of Hollandts) Leyden*.

Deze pennigen, zo van papier als zilver, (die noch by eenige Lief hebbers der oudtheden kunnen gezien worden) geven te kennen, hoe hoog de *Vryheidt*, en 't *Vaderlandt*, by die van *Leyden*, doen ter tijdt gewaardeert was, tot een eeuwig voorbeeld van alle welgeaarde Hollanders, om 't zelve, met onvermoeyden yver, geduriglijk na te volgen.

T. VAN DOMSELAER.

**Beschryving der vertooningen,  
die voor, in, en na 't Spel van de Belegering en  
het ontzet van Leiden, worden vertoont.  
Door Jan Vos.**

## Beschryving der vertooningen.

### In de vertooning voor 't spel

Vertoont zich den *Hartog van Alba*, in 't harnas, op zijn slaatcywaagen, de *Krygsfortuin* staat achter op, hy wordt van *Wraakgierigheid* en *Bloetdorstigheid* voortgetrokken, de *Staatxucht* heeft de toom om te mennen. de waagen wordt gevolgt van *Dwinglandy*, *Roovery*, *Moorddaadigheid*, *Geveinstheid*, *Trouweloosheid*, *Stookebrandt*, *Bedrog*, *Schrik*, *Vrees*, en alle gruwelikheden. Aan de slinke zy, worden *Gerechtigheid*, *Maatigheid*, en *Eendragt*, door *Geweld*, *Verwoedsheid* en *Tweedragt*, met strop, roer en degen gedreigt. de *Nederlanden*, die hy te moet komt rijden, worden, door de *Stouthed*, schoon dat zy voor hem knielen, met keetens aan elkanderen geslooten. De *Rijn*, de *Maas*, de *Scheldt*, d'*Yssel*, d'*Aamstel*, de *Vecht*, het *Spaar*, en andere *Stroomgooden* en *godinnen*, zijn voor zijn komst verbaast. *Pallas* komt by de *Vryheid*, die verscheide Eedelen en ingezeetenen by zich heeft, en raadt haar te vluchten. de *Voorzichtigheid* wijst hen den weg.

De woedende Alba toont zich op zijn staatcywagen.  
 De Nederlanden zijn Godtsjammerlijk gevelt.  
 Wie wreedt en machtig is, ontziet geen volk te plaagen.  
 Men vlucht, door Pallas raadt, voor 't prangen van 't Geweldt,  
 Dat oog, noch ooren heeft voor traanen, noch voor smeeken.  
 Getergde koningen zijn toomeloos in 't wreken.

ACHter deeze Vertooning, worden vijf Verschieten geopent: In 't eerste dat zich aan de rechthandt laat zien, is *Speldt*, de *Rooderoe*, met zijn knevelaars, bezig met vangen van man-

nen en vrouwen. In 't laatste, aan de slinkehandt daar tegen over, neemt de *Hartogin van Parma* haar afscheidt van 't Hof. In 't middelste zit de *Bloedtraadt* aan een taafel, daar een kleene galg op staat: het kleedt, om d'aangeklaagde, buiten pijn, schrik aan te jaagen, leit vol kluisters, kettingen, geessel-roeden, stroppen, zwaarden, nijptangen, pistoolen, en allerlei pijn-en moord-tuig. In het Verschiet ter rechter zijde naast het midden, ziet men verscheide *Steeden* de sleutels van haar poorten, aan de *Spaansche Krijgshoofden*, overleeveren. In het Verschiet ter slinkerhandt van het middelste worden de voorrechten, handtvesten en vryheeden, in 't byzijn van de *Staat*, aan stukken gescheurt.

Hier zijn de sleutels in 't geweldt der vremdelingen.  
 Daar scheurt men 't Burgerrecht. gins vangt men d'onderdaan.  
 Wie vry wil heerschen, moet het volk hun Recht afdwingen.  
 De Staatvoogdin vertrekt. men zoekt het Landt vol raân,  
 Wurgpaalen, galgen, mik en moordtgeweer te brengen.  
 De zucht tot goudt ontziet geen menschebloedt te plengen.

Achter deeze Vertoonningen, ziet men, na 't openen van drie nieuwe Verschieten, de menschen onthoofden, hangen, wurgen, verbranden, en andere gruweljkheeden.

Wie zag ooit burgerbloedt zoo wreedt door 't zwaardt inzwelgen!  
 Men hangt, men wurgt, en brandt door kracht van 't wreet gebodt.  
 Wie steên wil houden moet geen onderdaan verdelgen.  
 Heel Nederlandt verstrekt een gruwlijk moordtschavot.  
 Sonoy zal dit misdrijf verdubblen in het Noorden.  
 De weêrwraak woekert als zy magt heeft om te moorden.



### In d'eerste vertooning in 't spel.

Verschijnt de *Honger*, die een vleeseloze schonk in haar handen heeft, daar zy gestaadig aan knaagt. de waagen, daar zy op zit, wordt van *Oorlog* en *Dieretijd* voortgetrokken. *Geduldigheid* heeft de toom in haar handt. *Standvastigheid* staat achter op. zy is van uitgemergelde mannen, vrouwen en kinderen omheint; die de stukken van taaije oslen-en paardehuiden, het vlees van honden, katten, ratten en ander stinkent ongediert, elkander zoeken te ontscheuren. Aan d'andere zy vertoont zich een kar. daar de *Doodt* op staat; in haar rechthandt heeft zy een pijl, in de slinke een gebluste toorts. de *Vryheidt* staat achter op. zy wordt van twee *zwarte raavens*, die door haar schorre keelen afgrijslijk krassen, voortgetrokken, de *Tijdt* heeft den toom om te mennen: den gront, daar zy over rijt, leyt vol lijken. Tusschen deeze twee schrikkelijkeeden, worden *Bacchus* en *Gulzigheit*, door *Maatigheidt*, geteugelt. *Diana* geeft haar boog en pijlkooker, tot teeken dat het wildt door 't leeger verjaagt is, aan haar *Jagtmaagden*.

De Honger, 't scherpste zwaardt dat Leiden komt bestrijden,  
 Vertoont zich hier by 't volk erbarmelijk op straat.  
 Men vecht om stinkent aas, op hoop van ruimer tijden.  
 Door taay Gedult, in noodt, bewaart men Stadt en Staat.  
 De moordtpijl van de Doodt bedekt all' d'aardt met lijken.  
 Wie vry wil weezen moet geen doodtsgevaar ontwijken.

AChter deeze Vertooning, opent men vijf Verschieten; in 't eerste ter rechter zijde, komt *Leiden*, van *den Rijn* en *Hoop* verzelt, voor *Ceres*, *Pan* en *Pomona*, knielen, om broodt, vlees en vruchten voor de burgery te verzoeken: maar deeze *Godtheeden* zijn de handen door 't *Geweldt* gebonden. In het tweede daar aanvolgende vertoont men het lijkbedt van *Allardszoon*, oudt *Stadtvoogt*: de rouwkamer is met zijn wapens en fakkels versiert. Hier ziet men de *Leidtsche Maagden*, die by 't lijk zitten, de handen, al schreyende, in 't hair en voor de

borst slaan. In 't middelste is de smitswinkel van *Vulkaan*, daar hy, met zijn *naakte Reuzen*, op 't verzoek van den *Heer vun Noorawyk, nieuw Stadtvoogt*, wapens smeedt, om de Stadt voor het woeden van 't *Spaansche* geweer te beschermen. Naast het middelste ter slinker zijde is *d'Armoedt* bezig met papier, in plaats van zilver, tot geldt te munten: 't welk hier door *Merkuur*, aan *Neering* uitgereikt wordt. In het leste daar naast, zijn de *Burgermeesters* by *Pallas* en *Mars*, om raadt tot Stadt-en Krijgsbestiering

Hier ziet men 't heldenlijk van Allardszoon vertoogen.

Daar geeft Minerve raadt. gins wordt papier gemunt.

De Noodt, die wetten schrijft, is machtig van vermoogen.

Hier smeekt de Stadt om broodt. daar slijpt Vulkaan de punt

Vant 't harde staal, en laat zijn Reuzen wapens smeeden.

De wakkre voorzorg is de tweede wal der Steeden.

### **In de tweede vertooning in 't spel**

VERtoont zich *de Pest* op een waagen, die van een dootkist gemaakt is; haar kleedt, vol roode en blaauwe vlakken, schijnt niet dan enkel vuur te zijn; uit haar perruik komt een flikkerende vlam; haar rechthandt is met een schitterende blixem, de slinke met een zeisien gewapent: zy wordt van twee toemelooze en gloeiende *draaken*, die vonken spuwen, voortgetrokken, *de Moordt* staat achter op. *de Tijd*, die zy verby rent, ziet haar achter na. *d'Armoedt* en *Rijkdom*, worden hier (want *de Pest* verschoont niemandt) overreeden. *Esculapius*, *Hippocrates* en *Galenus*, gaan naast de waagen; maar geblinddoekt en de handen met keetens aan de raaden gebonden. hier ziet men *de lijk-draagers*. door honger en ziekte krachteloos, met de lijken ter aarde storten. aan d'andere zy verschijnt *de Tweedragt*; zy heeft een horen in haar rechte en een fakkel in haar slinkehandt: haar waagen wordt door *Honger* en *Ongeduldt* voortgetrokken, de *Stoutheid* heeft de toomen, *Ongerustheid* staat achter op:

zy is van verscheide *hoopeloze burgers* omringt. *Leiden*, die van *Standvastigheid* en *Neering* verzelt is, roept den Hemel tot hulp.

De Tweedracht komt het volk, om broodt, op 't Raadthuis schenden.  
 Een holle buik is stout en gruwlijk in 't bestaan.  
 De Burgervader weet dit onheil af te wenden.  
 De heete en veege Pest komt Arm en Rijk verslaan.  
 De Hemel opent zich en schijnt tot hulp geneegen.  
 Wie traanen met gebeên doormengelt, hoopt op zeegen.

ACHter deeze Vertooning, verschijnen vijf Verschieten; in 't eerste 't geen zich aan de rechte zy vertoont, staat de *Tempel* van *d'Eendragt*: hier offeren *de Burgermeesteren* op 't autaar, daar 't pronkbeeldt op staat, een bondel pijlen. In het geen daar aanvolgt komen de *Rijn*, *Pomona* en *Pan*, by *Apollo*, ombystandt, tegens het woeden van de *Pest*. In 't middelste, verschijnen *Jupiter*, *Hercules* en *Overvloedt* in een daalende wolk, om *Leiden* t' omhelzen. In 't geen zich ter flinkerzijde, naast het middelste, laat zien, is *vander Werf*, die *Mars* en *Merkuur* by zich heeft, en bied het volk, dat van honger raast, zijn eigen vlees, om hun honger te verzaaden, als hy de Stadt hier door voor de Staat weet te behouden. het volgende is een open lucht, hier staat het autaar, en beeldt van de *Vryheidt*: de *Heer van Noordwijk* en d'andere *Krijgshoofden* zweeren de *Vryheidt* te verdaadigen, of het leven te verliezen.

Hier komt men d'Eendracht haar behoorlijk offer brengen.  
 D'eendrachtigheid der Steên verduurt het oorlogsveldt.  
 De kriegsraadt zweert, om vry te zijn, haar bloedt te plengen.  
 Een ingebooren volk gedooft geen vreemt geweldt.  
 Alcid' en d'Overvloedt zijn hier om heil te baaren.  
 De Steeden zijn door kracht en voedtsel te bewaaren.

### In de derde vertooning in 't spel

VERdagvaarden de *Tritons*, door het geluit van hun kinkhoorens, de zoete en zoute baaren. De *Noordwestewindt* vliegt tusschen hemel en aardt en helpt het water door gestaadig blaazen aan 't zwellen: de *Zuidtweste* jaagt terwijl zy over d'akkers en velden zweeft, de vloedendeur de deurgesteeken dijken en kaaden en doetze langs het landt naar de Stadt toe bruischen. De *Stroomgooden* en *Godinnen*, die dus lang, voort 't woeden vant 't *Spaansche* leeger, in hun bemoste killen verschoolen, ziet men nu van de grondt opschieten en op de baaren dobberen. Hier steekt de vyandt verscheide leeserplaatsen, door 't naaderen van de vloot, aan brandt daar klampen de *Staatsche* en *Spaansche* elkander aan boordt. Gins gaat men elkander, in 't water, met roer, spies en deegen te keer. Overal drijven verdrongen krijgs-luiden.

Hier komt de laage zee het hooge landt bespringen.

Het water vloeit, door hulp der winden, naar de Stadt.

De golven wijken nooit voor koegelen, noch klingen.

Waar 't water d'oest bederft, hier oest men vrucht door 't nat.

Nu spoelt het bloedt van 't landt, en blust de *Spaansche* hetten.

Geen starker arm dan Godt om Steên vol volk 't ontzetten.

AChter deeze Vertooning, van 't instroomendt water, ziet men *d'Admiraal Boisot* en d'andere *Krijgshoofden* van de *Stadtvoogt* en *Burgermeesteren* omhelzen. De schuiten vaaren in de Stadt; het grimmelt van mannen, vrouwen en kinderen, die het broodt, dat hun door de bootsluiden uit de schuiten toegeworpen wordt, poogen te vangen; met ziet 'er die, met de spijs in de mondt, door de gulzigheidt in 't zwelgen, verstikken. Veel menschen, door honger voortgedreeven, springen in de watergrachten, om broodt, kaas, haaring, of andere eetwaaren te krijgen. *Leiden* vertoont zich met *Stantvastigheit*, die haar neevens *Hercules* verzelt, op de trans van *den Burg*, om den vyandt te zien vluchten.

De Honger heeft haar zwaart weêr in de scheê gesteecken.

De Stadt is vol van vreugt door 't opnen van de Vloot.

Een uitgemergelt volk laat zich door voedsel queeken.

De spijs, die 't leven stut, verhaast hier tot de doodt:

Zoo gulzig zwelgt de keel, om alles in te haalen.

Een hongerige buik is quaalijk te bepaalen.

## In de vertooning na 't spel

STaat een brandent autaar, aan de slinke zy vertoont zich *Leiden, Mars, Stadtvoogt* en *Burgermeesteren*: aan de rechte komt *Prins Willem*, die de *Vryheid, Hollandt* en eenige *Staaten* by zich heeft. Hier wordt *Leiden*, voor haar geleede ellenden, het recht van de *Hoogeschool* opgedraagen. achter *de Prins*, ziet men *den Rijn, Neering* en *Rijkdom*: noch verder worden *Oorlog, Honger, Tweedracht, Doodt* en *Pest*, door *Hercules* en *Standtvasltigheidt* geboeit en verjaagt. Achter *Leiden* staat de *Wakkerheidt*, die *kinderen* met boeken gelaaden, by zich heeft: hier by vertoont zich de *Hoogeschool*, zy zit in een vierkante tempel; haar hoofd is met een kroon van flikkerende starren versiert: tot bewijs dat ons de gaaven van 't verstandt, niet door kunst; maar vanden *Hemel* worden ingestort. Zy heeft in haar rechtehandt, die op een boek steunt, een scepter daar een zon op staat; om te betoonen dat het vernuft, het welk een zon is, die de waereldt verlicht, heerschappy over de gemoederen der menschen heeft, in de slinke zwaait zy een fakkel: want de geleertheit heeft de nacht niet min dan den dag tot haar gebruik. de *Bottigheidt* leidt onder haar voeten. op de trappen van de tempel zitten *Homerus, Plato, Hippocrates, Demosthenes, Archimedes, Ovidius, Cicero, Plutarchus, Bartholus*, en andere doorluchtige geesten. *Merkuur* daalt van den hemel, en belooft *Leiden*, dat hy haar door koopmanschap zal doen bloeien. *De Faam* vliegt door de wolken, en maakt het oprechten van 't *doorluchtigste School* aan de waereldt bekend.

't Standtvastig Leiden raakt, na groot' ellend', aan 't stygen.

De plaagen zijn geboeit. De Rijn bevindt zich vry.  
 Door wakkerheid en moedt is alles te verkrygen.  
 Men draagt haar 't Schoolrecht op, tot heil der burglary,  
 Voor waaken, hongren, bloedt, doormengt met zweet en traanen.  
 Waar dat Geleertheit is zijn bloeiende onderdaanen.

AChter deeze Vertooning, ziet men, in 't opschuiven der gordynen, vijf Verschieten; in 't geen zich aan de rechte zy verthoont, is *Apollo* met de *neegen Muzen* beezig, om *Parnas*, op te rechten. In 't geen daar aanvolgt, staat een tempel, daar *Pallas*, omheint van de *zeven Vryekunsten*, haar lessen in beschrijft. In 't middelste, verschijnen, in een *daalenden Hemel*, de *Wysheid*, *Gerechtigheid*, en *Maatigheid*. In't geen zich naast het middelste, ter slinkerhandt verthooot, koomen *Venus*, *Kupido*, *Bacchus* en *Gulzigheids*, die zich veeltijdts by de *Hoogeschoolen* vervoegen, om toegang by de leerlingen te krijgen: maar zy worden door *Voorzichtigheid* te rug gehouden. In het volgende en laatste, komt *Diana*, verzelt van *Stalmeester*, *Schermmeester*, *Dansmeester*, *Kaatzmeester* en *Belbaanmeester*, om het gestaadig blokken, dat de vernuften stomp, en de leeden stram maakt, door geoorlofde oeffeningen te verpoozen.

*Apollo* bouwt *Parnas*, op hoop van nieuwe gunsten.  
 De Dichtkunst lokt het oor van 't eedelste verstandt,  
*Minerve* sticht haar kerk, door *zeven Vryekunsten*.  
 De Weetenschappen zijn tot steunsel van het Landt.  
 De *Wysheid* daalt, om hoofd van 't Raadthuis te verstrekken.  
 Waar rechte *Wysheid* komt moet *Zieledwang* vertrekken.

UIT.